

Д-р Блага ПЕТРОСКА

АСПЕКТИ И ДИМЕНЗИИ НА ЕТНИЧКАТА ХЕТЕРОГЕНОСТ (Канадски пример)

Етничката хетерогеност во Канадскиот контекст е резултат на потчинувањето на домородското население од страна на Европејците – на потчинувањето на Французите од страна на Британците и на миграциите и иселувањето во Канада на други небритански и нефранцуски Европјани, Азијати и Африканци.

Етничката хетерогеност во Канада се третира како обединувачки процес преку кој групите од различно етничко потекло се вклопуваат во постојното општество.

Мора да се каже дека канадската средина како и американската, доселениците не ги прифаќала без предрасуди, па оттука и долгогодишната кампања која се водела против новите имигранти. Доселениците од различно етничко потекло (освентие од британско и француско потекло) наидувале и на организиран отпор, различно изразен во одредени периоди. Од тие причини се настојувало да се изврши и потполна асимилација на доселениците според културниот модел на англосаксонското општество. Овие тенденции најдоа израз во теоријата на англоконформизмот (американизацијата) усовершена како теорија на „котел за претопување“ или **“melting-pot”**. Оваа теорија подразбира биолошко и културно вклопување на поединците, односно етничките групи во единствена нација со хомогена култура. Според оваа теорија доселениците со разни традиции, обичаи и јазици, требале да ја прифатат англо–саксонската култура и потполно да се американизираат и хомогенизираат. Во согласност со оваа концепција училиштата, црквите, населбите, политичките партии и другите институции требале да бидат примарни носители на овој процес. Во исто време низ разни облици на информирање културата на доселениците се прикажувала како инфериорна во однос на американската, па затоа таа требало да биде потполно отфрлена. Теоријата на **“melting pot”**, меѓутоа, се покажа како неефикасна поради тоа што англосаксонското општество не било во состојба да ги апсорбира разните етнички групи, било невозможно тие да бидат модифицирана копија на англиското

општество. Теоријата на **"melting pot"** не се ограничувала на та- канаречените спонтани облици на асимилација, туку претставу- вала теорија на етничка асимилација како природен процес со свесен правец на делување. Меѓутоа, со пристигнувањето на втората генерација на доселеници па и на следните се потврди дека **"melting pot"** не делува како што бил замислен затоа што бројни етнички групи не биле стопени во хомогена зедница. И покрај разните облици на притисок што е вршен врз нив и обиди- те за деетнизација, етничките групи се одржале и нивното делу- вање им е наметнато на земјите на имиграција. На тој начин, во современите процеси на етничка идентификација настана сери- озно разбивање на „котелот за претопување“ и како процес и ка- ко теорија¹. Канада прва го има согледано овој проблем и ја има прифатено политиката на вклопување на имигрантите врз база на задржување и развивање на нивното етничко наследство, сметајќи дека разновидното културно наследство кое го носат имигрантите со себе само ја обогатува канадската култура.

Како една од земјите со традиција во доселувањето, во Канада со поимот „културен мозаик“ (cultural mosaic) се обележу- ва либералниот пристап и третман на културното наследство на своето етничко разновидно население. Етничкиот дуализам ба- зиран врз историски условени односи меѓу Канаѓаните од бри- танската и француската култура (биокултура), ја има прифатено присутноста на останатите етнички групи и службено ја прокла- мира политиката на мултикултурализмот. Така, од 1970 година е формализиран поимот мултикултурализам (мултидимензионална култура) во рамките на билингвизмот и бикултурализмот. Наме- рата на мултикултурализмот пред сè била да се потткинува ко- егзистенцијата на сите составни делови на канадското насе- ление и меѓусебното почитување на нивните етнички наследства.

Пристигнувањето во Канада на голем број имигранти од источна, југоисточна и јужна Европа, кои со себе го донеле и сво- јот „културен багаж“ мошне различен од доминантната култура на Канада, доведе до низа негативни реакции кај Канаѓаните кои

1 V. F. Mackey, во делото "Le bilinguisme: phenomene mondial", Harvest House, Ca- nada, 1967, објаснува дека тој котел никогаш и не ја постигнал точката на фу- зија. Поопширно во "Iseleništvo naroda i narodnosti Jugoslavije", Zagreb, 1978, str.33-34;

особено ги потенцирале англосаксонските вредности. Странците, (the foreigners) се третирани како опасност за тие вредности, точно за духот на англоконформизмот. Под влијание на новите сознанија канадските стручњаци почнуваат интензивно да ги истражуваат проблемите на интеграцијата, адаптацијата, билингвизмот и другите конкретни прашања од животот на доселениците и етничките групи. За таа цел федералната и покраинските влади формираат и специјални фондови за стимулирање на работата и врските на етничките групи. Од тие фондови се дотираат и одделните етнички организации, а се основани и центри за мултикултура (multicultural centres). Во согласност со прокламацијата на федералната влада, покраината Онтарио во 1972 година ја има објавено политиката на мултикултурализмот, со што признавањето на дистинктивноста на Македонците како и на дистинктивноста на сите други етнички групи станува уште позначајно.

Хенри Херман, истражувач од Торонто², анализирајќи ја етничката разновидност во Канада истакнува дека етничката дистинктивност, односно „мултикултурализмот“ се разликува од француската и англиската дистинктивност или подобро речено од англо-келтската дистинктивност. Според него, изразот „мултикултурализам“ може да не доведе во заблуда, може да се сфати дека сите „етнички групи“ во хетерогена Канада навистина, имаат или одржуваат различни култури како што е случај со Французите и Англичаните внатре во нивните територијални домени. Навистина, доселениците носејќи го со себе „културниот пакет“, инсистираат на културата на своите предци. Меѓутоа, нивните деца и следните поколенија развиваат етнички идентитет кој има само симболичен однос „културниот пакет“ што со себе го донеле нивните предци. Од тие причини концепцијата на културниот мозаик се објаснува како идеализација на стварноста, па затоа и не станува збор за одржување на етничкиот идентитет кој меѓу луѓето се карактеризира и со некои културни симболи. Како илустрација на овие ставови се наведуваат припадниците на другата генерација доселеници кои доколку и успеале да го задржат јазикот на своите родители или своите предци, нивниот јазик е мошне рудиментиран и ограничен, се користи многу

2 Henry Herman, Položaj Hrvata u strukturi etničkih odnosa u Kanadi, стр.389-401

ретко и повеќе е симбол отколку главно средство за комуникација. Злата Годлер од Хамилтон³ смета дека, се додека под поимот етничка култура се подразбира само наследениот начин на живеење – егзотичност која се состои од песни, игри и кулинарски куриозитети – културното наследство може да се почитува, а на носителите на тоа наследство не мора да им се дадат никакви права. Џон Портер, канадски социолог⁴, појавата на мултикултурализмот ја објаснува како намерно наметнување на митот за културните разлики. Тој мит според неговото мислење, му овозможува на населението од британско потекло и натаму да ја задржи монополската позиција во канадското општество и на тој начин и натаму да го контролира општествениот напредок на припадниците на етничките групи. Во согласност со ваквите констатации Злата Годлер истакнува дека етничката припадност се смета за “handicap” кој треба да се отстрани за да се обезбеди асимилацијата.

Таа политика го поддржува развојот на етничките дејности кои со својата содржина не ги надминуваат рамките на аполитичките дејности содржани во песните, игрите и егзотичното кулинарство. Додека етничките групи исклучиво се занимаваат со таквите активности, тие нема да бараат права и привилегии на јазичен, културен и просторен план. Исто така, тие нема да можат да увидат дека идејата на мултикултурализмот и начините на кои таа се спроведува не ги решаваат основните прашања на трансмисија на етничките културни вредности од кои јазикот е еден од најважните. Во таквата ситуација припадниците на етничките групи нема да бидат во состојба да ја спречат деетнизацијата на која нивните деца се изложени преку процесот на асимилација, кој се спроведува во канадските училишта⁵.

* * *

Еден модел на интеграција во поширокиот социо–културен систем може да се следи и преку положбата на Македонската етничка група во Канада. Македонскиот етнички идентитет во

2 Zlata Godler, *Odgjoj i obrazovanje djece useljenika i etnicitet i integracija kanadska perspektiva*, споменатата книга, стр. 401-410;

3 John Poretr, *Bilingualism and Myth of Culture*, цитирано според Zlata Godler, споменато дело, стр.403;

4 Цитираното дело, стр.404;

Канада не се разликува од етничкиот идентитет на било која етничка група во слична ситуација. Во социолошкиот речник издаден во 1969 година во Њујорк, етничката група е дефинирана како група со заедничка културна традиција и чувство за идентитет, а која во поширокото општество постои како подгрупа. Тоа значи дека членовите на етничката група се разликуваат од другите групи според одредени културни карактеристики.

Поимот „македонски етнички идентитет“ може да се сфати од една страна како општа поврзаност со македонската култура и заедница, а од друга страна, како свест за тоа дека некој е Македонец. Сфаќањето дека македонскиот етнички идентитет се однесува на поврзаноста со македонската култура и заедница ги подразбира врските на поединецот со својата татковина, родниот крај и македонскиот стил на живеење. Етничката култура ги опфаќа изворните и со традицијата пренесени начини на размислување, делување и културни творби при што јазикот претставува основниот белег на така третираната култура. Културниот идентитет, главно се однесува како свест за сопствената култура што подразбира нејзино познавање, почитување и користење на нејзините придобивки како што се јазикот, обичаите, начинот на живеење, со што се одржува чувството на национална припадност.

Во разни документи и исказувања е забележано дека со доаѓањето на првите Македонци во Канада тие биле етикетираны како “foreigners” – (странци) или “new-comers” – (новодојдени), поради што Англосаксонците не ги сакале и не ги прифаќале странците. Нивната идентификација се базирала на неколку видливи карактеристики во однесувањето кои самите ги покажувале. Тие, често го прифаќале идентитетот на земјата која владеела со нивната територија во време на нивното заминување, укажувајќи на тој начин на голема флексибилност во своето етничко потекло. Меѓутоа, без оглед на причините за таквата идентификација, етничкиот идентитет како самоидентификација се базира на верувањето во заедничкото потекло. Затоа, поединците вбројувајќи се меѓу тие со кои го делат верувањето во заедничкото потекло зборуваат за нив како за „наши“, „нашинци“. Сосема е прифатлива определбата на етничката група како заедница поврзана со заедничко потекло, јазик, обичаи и други битни одлики кои доведуваат до слични ставови и погледи. Според тоа, припадниците на една етничка група се карактеризираат со слич-

ност во ставовите и погледите во вредностите, нормите и ставовите, кои доселениците со себе ги донеле од матичната земја и ги пренеле на своите деца, а преку нив и на своите внуци. Во согласност со таквата определба на етничките групи и Македонците во Канада како малцинство ги сочинуваат „оние недоминантни групи од населението кои поседуваат и сакаат да ги сочуваат етничките, религиозните и јазичните традиции или карактеристики како забележително различни од оние на остатокот од населението“.⁶

Од оној момент, кога доселеникот го напушта стариот крај се сретнува со бројни проблеми и со еден потполно нов начин на живеење, во кој тој е принуден да развива нови односи. Тој мора да ги менува своите оформени погледи врз животот и да се прилагодува на новите прилики и околности. На тој начин се одвива еден комплексен процес на промена на својата културна средина од страна на доселениците, кои сега стануваат дел од едно комплексно и етнички диференцирано општество. Различната политичка и општествена структура во новата средина, традиционалниот англосаксонски начин на живеење и непознавањето на англискиот јазик во значителна мерка го отежнуваат хармоничното вклопување на нашите луѓе во канадската средина. Промените во својот начин на живеење кои нашиот човек (како и секој друг емигрант) ги доживува кога се населува, особено кога е присилен и да го зборува англискиот јазик на земјата во која се преселил, за него претставува шок. Овој шок е познат како “culture shock” или “cultural conflict” кој е производ на тенденцијата за етничка асимилација на имигрантите од една страна, и се повеќе присутната тенденција за сочувување на своето етничко (национално) битие, од друга страна. Тоа значи дека различната политичка и општествена структура во новата средина, традиционалниот англосаксонски начин на живеење и непознавањето на англискиот јазик во значителна мерка го отежнуваат хармоничното вклопување на нашите луѓе во канадската средина.

Во таква ситуација иднината на нашите иселеници главно зависи од нивната способност цврсто и позитивно да се афирмираат во општествениот, културниот и политичкиот живот, а во исто време да ги сочуваат белезите на своето етничко потекло. Официјалниот став на Канада е дека поддржувањето на различните етнички кул-

6 Definitions of Minorities for the Purposes of Protection by the United Nations, Doc. E (CN 4) Sub 2/85, of 27 December, 1949;

тури кои треба да егзистираат едни покрај други е во корист на целата заедница. Минати се времињата кога од доселениците се очекувало да се асимилираат и да ги отфрлат етничките белези, а доминира сфаќањето според кое разните етнички култури придонесуваат за развитокот и просперитетот на Канада. Поаѓајќи од ваквите сознанија при анализата на етничкиот идентитет на Македонците во Канада мора да се појде од фактот дека одржувањето на етничноста на една група зависи и од неговата средина или наследена желба да ја одржи својата етничка припадност.

Адаптацијата и асимилијата на Македонците во Канада може да се сфати како процес на преминување на поединците или групите од една средина (културен круг) во друга средина. Тој процес опфаќа повеќе етапи, почнувајќи од нивната адаптација, преку нивната интеграција, па се до нивната потполна асимилијата кога културните модели на новата средина се прифаќаат и репродуцираат како свои. Во таа смисла самата асимилијата треба да се разгледува како интеракција на неколку процеси кои ја вклучуваат адаптацијата, интеграцијата и асимилијата на поединците на физички, демографски и културен план. Од тие причини и се зборува за: **културна** асимилијата (кага се прифаќаат основните вредности на новата средина со што доселеникот ги задржува основните културни вредности на своето културно наследство); **социјална или структурна** асимилијата (се однесува на учеството на доселеникот во политичкиот, образовниот и другите сфери на општествениот живот во новата средина); **економска** асимилијата (се однесува на вклучувањето на доселеникот во разните сфери на економскиот живот на новата средина); и **физичка** асимилијата (кога се постигнува хармонична живеачка меѓу доселениците и поширокото опкружување).

Истражувањата на различните етнички групи и процесот на асимилијата, потврдуваат дека до потполна асимилијата никогаш не доаѓа во првата генерација. Додека првата генерација се прилагодува на новата средина прифаќајќи го новиот начин на живеење, втората генерација во поголема мерка е прилагодена на нормите на пошироката заедница (сепак задржувајќи ги и традиционалните норми на своите родители), третата генерација и следните, идентификувајќи се со поширокиот културен круг обично го заокружуваат процесот на асимилијата. Кај припадниците на **третата** генерација, како лица родени и пораснати во Канада, веќе е постигнат психички и културен идентитет со поширокиот културен круг што доведува и

до нивна идентификација со него. И покрај оваа идентификација, тоа не значи и потполно исчезнување на етничките групи или на свеста за нивната етничка припадност. Нивниот статус во општеството е многу постабилен отколку статусот на нивните родители (меѓу два културни света) или нивните дедовци (емотивно врзани за земјата на потеклото), што им овозможува на еден поинаков начин да ја доживуваат својата етничка припадност. Сигурно е дека процесот на асимилацијата најсилно ги зафатил токму припадниците на третата генерација за разлика од првите две.

Следејќи го процесот на асимилација и адаптација на Македонците во Канада можеме да констатираме нивно побрзо прилагодување на социјален и економски план, а многу побавно на културен и физички план. Тоа значи дека тие многу побргу и полесно се адаптираат и интегрираат во новата средина учествувајќи многу поуспешно во економскиот живот и во образованието, политичкиот и други аспекти на општествениот живот. Нашите луѓе, меѓутоа, многу побавно ги менуваат основните културни вредности, упорно задржувајќи го своето културно наследство.

Неспорно, образованието е многу важен фактор за прилагодување во новата средина. Меѓутоа, институцијата на образованието не ја зафаќа толку првата генерација на иселеници, туку многу повеќе нивните деца. Додека првата генерација иселеници недостигот на образованието го компензира со постојана и тешка работа, нивните деца многу повеќе се вклучуваат во бројните области на општествениот живот, под влијание на училиштето и другите општествени и културни институции. Затоа, разбирливо е што тешкотиите во вертикалната мобилност (качувањето на општествената скала) многу повеќе ги чувствуваат припадниците на првата генерација. Разликите во занимањата помеѓу децата и родителите сè повеќе се изразуваат, што доведува и до поуспешно искачување на припадниците на другата генерација наши иселеници на социјалната скала. И самите иселеници од првата генерација во најголем процент очекуваат нивните деца да постигнат повеќе отколку што самите постигнале, многу помалку очекуваат нивните деца да постигнат исто колку што и самите постигнале, а најмалку очекуваат тие да постигнат помалку од тоа што самите постигнале. Затоа, во однос на нивните деца може да се забележи дека не постои некоја видлива разлика меѓу нив и Канаѓаните од друго етничко потекло кои припаѓаат на иста професионална или социјална група.

Во почетната фаза на егзистирање во новата средина процесот на адаптација на нашите иселеници бил прашање на време. Нивниот статус на неквалификувани работници ја потенцира и нивната неприфатеност во рамките на поширокиот културен круг, со што се оневозможувало и нивното побрзо вклопување и адаптација во новата средина. Со време, економската и општествената мобилност на нашите иселеници овозможува нивна потполна интеграција во разните сфери на животот со што фактички се зајакнува и нивната економска и општествена асимилираност.

Интеграцијата на Македонците на економски и општествен план е поуспешна – нашите иселеници завземаат значајни места. Врз база на таквото вклучување во политичкиот, економскиот и општествениот живот, степенот на структурната и економската асимилација може да се оцени како доста висок, додека на полето на културната и физичката асимилација е задржано културното наследство донесено од стариот крај. Асимилацијата ја посматраме како долготраен и психолошко–социјален сложен процес кој започнува кога иселеникот ја напушта својата татковина а неговата и следните генерации го завршуваат тој процес и стануваат интегрален дел на поширокиот културен круг. Може да констатираме дека мнозинството наши иселеници се наоѓаат во фаза на адаптација и интеграција. Тоа значи дека асимилацијата на имигрантите е процес кој не се завршува со првата генерација, туку продолжува низ неколку генерации. Издржливоста на етничките заедници и низ неколку генерации е доказ дека втората генерација не претставувала значајна нишка за исчезнувањето на етничките групи и нивното чувство за етничка припадност, туку мост меѓу првата генерација и другите (генерации) поколенија. Сосема е јасно дека втората генерација на Македонците ги задржале главните етнички белези – но формирана во рамките на поширокото општество ги прифатила и освоила неговите норми.

Покрај јазикот на своите родители, децата го усвојуваат и активно знаењето на англискиот јазик и тие настапуваат како билингвални говорители (со родителите во семејството зборуваат македонски, надвор од куќата во контакт со другите го користат англискиот). Развојот на нивниот билингвизам се одржува на штета на мајчиниот јазик, така што англискиот се повеќе го зазема местото на првиот, активен јазик, а познавањето на македонскиот јазик е во ограничена употреба, па затоа може да се нарече “kitchen Macedonian”.

На тој начин припадниците на втората генерација повеќе и постепено ја напуштаат борбата за сочуввање на мајчиниот јазик и постепено, но сигурно го прифаќаат доминантниот јазик, англискиот. Особено тоа е видливо во намалената употреба на мајчиниот јазик, при што се употребуваат само определени, мошне ограничен по број прилики (домашни прослави, посета на црква, венчавки, крштемки и сл.). Во секојдневната комуникација македонскиот јазик скоро и нема никаква вредност.

Потомците на нашите иселеници во Канада веќе ја достигнале третата генерација, која најсилно е зафатена со процесот на асимилацијата.

Мора да се каже дека интеграцијата се повеќе се претставува во една нова концепција, и нејзе и се припишуваат и нови квалитети. Пред сè, таа не значи „асимилација“ на поединецот преку одрекувањето од своето потекло, туку олеснување на положбата на имигрантот преку создавање услови за заеднички живот и иднина. Како интеракција на иселениците во миграциските средини, интеграцијата има политичко–правно значење во таква смисла што на имигрантите им е признат сопствениот идентитет. При ваквото сфаќање појдовна точка е дека интересот и перспективата на иселениците е нивното потполно вклучување во новата средина и користење на вредностите кои таа му ги нуди. Во научната литература се дошло и до поимот интеграција, кој подразбира постигнување на лојалност, социјален конформизам и вклучување на странците во институционалниот систем на земјата на имиграција. Во таа смисла, под поимот општествена асимилација се подразбира општествена интеграција, што не значи ништо друго туку рамноправен третман во општеството, пред сè, преку можноста за создавање социјални, културни и политички услови. Се разбира дека емигрантите и не би можеле да бидат против такво унапредување на својот статус. Меѓутоа, правото на сочуввање на своето етничко битие исто така е нивно неприкосновено право како дел од нивниот човечки и општествен интегритет. Таквото право е природна претпоставка и за одделни етнички агломерации со истовремено изградување на условите и патиштата за нивна полна општествена интеграција.

Разлики во степенот на адаптацијата и интеграција меѓу поединците, односно генерациите, секако дека постојат. Особено се забележителни разликите изразени (како што е истакнато) меѓу првата и следните генерации. Поради разликата во времето на досе-

лувањето процесот на адаптација и интеграција на нашите иселеници е различен и се наоѓа во различни фази. Најголемиот дел наши иселеници се наоѓаат во фаза на адаптација и економска и социјална интеграција.

Dr. Blaga Petroska

***Aspects and Dimensions of Ethnic Heterogeneity
(Canadian example)***

Summary

The study points out the official position of Canada: support of the different ethnic cultures that must coexist alongside one another is beneficial to the wider community. Past are the times when immigrants were expected to assimilate and to shed their ethnic characteristics; dominant is the understanding that the various ethnic cultures contribute to the development and prosperity of Canada. The model of integration in the broader social and cultural system is explained by the author in the context of the position of the Macedonian ethnic group in Canada. Integration is increasingly represented in a new conception to which new qualities are ascribed. It is not the "assimilation" of the individual through the renunciation of his or her origins; rather, it is the easing of the immigrant's situation by creating the conditions for a common life and future. Thus, the concept social assimilation implies social integration which means nothing other than equal treatment in society through, above all, the opportunity to create more favorable social, cultural, and political conditions.